

- Greco, Monica (2004). "The Ambivalence of Error: 'Scientific Ideology' in the History of the Life Sciences and Psychosomatic Medicine." *Social Science & Medicine* 58: 687- 696.
- Koyré, Alexandre (1989). "Bilim Tarihine Yaklaşımlar." *Yeniçağ Biliminin Doğuşu*, içinde. Çev. , Kurtuluş Dinçer. İstanbul: Ara.
- Lecourt, Dominique (1975). *Marxism and Epistemology: Bachelard, Canguilhem and Foucault*. Çev. , Ben Brewster. London. NLB.
- Macey, David (1998). "The Honour of Georges Canguilhem." *Economy and Society* 27 (2 & 3): 171- 181.
- Osborne, Thomas (1998). "Medicine and Ideology." *Economy and Society* 27 (2 & 3): 259- 273.
- Osborne, Thomas & Nikolas Rose (1998). "Introduction." *Economy and Society* 27 (2 & 3): 151- 152.
- Pêcheux, Michel (1983). *Language, Semantics and Ideology: Stating the Obvious*. London: The MacMillan Press.
- Rabinow, Paul (1998). "French Enlightenment: Truth and Life." *Economy and Society* 27 (2 & 3): 193- 201.
- Rabinow, Paul (1994). "Introduction: A Vital Rationalist." *A Vital Rationalist: Selected Writings from Georges Canguilhem*. François Delaporte (der.) içinde. Çev. , Arthur Goldhammer. New York: Zone Books. 11- 22.
- Rose, Nikolas (1998). "Life, Reason and History: Reading Canguilhem Today." *Economy and Society* 27 (2 & 3): 154- 170.
- Shortland, Mike (1981). "Introduction to Georges Canguilhem." *Radical Philosophy* 29: 19- 20.
- Tiles, Mary (1993). "The Normal and Pathological: the Concept of a Scientific Medicine." *The British Journal for the Philosophy of Science* 44 (4): 729- 743.
- Weir, Lorna (1998). "Cultural Intertexts and Scientific Rationality: the Case of Pregnancy Ultrasound." *Economy and Society* 27 (2 & 3): 249- 258.

Televizyonda Protesto Görüntüleri: Egemen Haber Söylemlerinde Toplumsal Eylemler

Özet

Bu çalışma, Türkiye'de medyanın protesto eylemlerini temsil etme biçimi üzerinde durmaktadır. Türkiye'de medyanın yirminci yüzyılın son çeyreğinde yurttaş katılımının önemli bir aracı haline gelen toplumsal eylemler karşısındaki tutumunu örneklemek için, televizyon haberlerinde toplumsal eylemlere ilişkin egemen anlamların kuruluşu ve işleyişi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, medyanın protesto eylem haberlerine ilişkin öncelikleri ve yeşilemeleri, eylemlerin hikaye ediliş tarzları, eylemi aklılaştiren ve duygusallaştıran unsurların haber kurgusu içindeki konumu, egemen anlamların oluşturulma ve aktarılma biçimi, farklı eylem temalarına ilişkin anlamlandırma çerçeveleri üzerinde durulmaktadır.

Images of Protest on Television: Public Demonstrations in The Dominant News Discourses Abstract

This study attempts to display the coverage of protest movements in the Turkish mass media. To exemplify the mass media's portrayal of protest movements, which became one of the most important means of citizen participation in the last decades, the television news are explored. In this regard, the study dwells upon the ideological priorities and the preferences highlighted in the news production process, the basic dynamics and the characteristics of the narration in television news, the narrative elements which rationalize and sentimentalize the collective action and the way in which the dominant meanings are reproduced in and transmitted through the news covering different types of collective actions.

Eser Köker
Ülkü Doğanay
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Televizyonda Protesto Görüntüleri:

Egemen Haber Söylemlerinde Toplumsal Eylemler

Bu yazı Türkiye’de televizyon haberlerinde protesto eylemlerinin temsilini konu almaktadır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, seçimler bir yana bırakıldığında, toplumsal eylemler politik katılımın en geniş ölçüde gerçekleştiği toplumsal etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de toplumsal eylemler üzerine düşünme biçimlerinin azlığı dikkat çekicidir. Siyaset bilimi ve iletişim çalışmalarında gerek toplumsal hareketler, gerekse toplumsal eylemler hakkında kapsamlı bir bilgi birikimi olmasına karşılık, Türkiye’de benzeri bir akademik ilginin sürdürüldüğünü söylemek zordur. Bu ilgisizlik ve alandaki bilgi birikiminin yetersizliği, toplumsal eylemlerin televizyonda temsilini konu alan bir çalışmayı zengin bir tartışma zeminine oturtmayı engellemektedir. Bu çalışmada da, Türkiye’de toplumsal eylemlerin yerelliği ve özgün karakteri hakkında yeterince donanımlı olmamak, konunun gereğinden fazla sınırlandırılmasına, bir politik katılım düzeyi olarak toplumsal eylemlerin özelliklerinin verili kabul edilmesine ve toplumsal eylemlerin sadece televizyonda görünürlüğü üzerinden yorumlar geliştirilmesine yol açmıştır.

Alandaki bilgi birikiminin sınırlılığına rağmen, Türkiye’de toplumsal eylemleri konu alan çalışmalara ana hatlarıyla değinmek gerekirse, bunları iki başlık altında toplamak mümkündür. İlk grupta, 1960’lı yıllarda politik işlevleri yoğunlaşan işçi sınıfının mücadelesini, özellikle de grevleri ve onların tarihlerini konu alan çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda, grevler işçi sınıfının politik mücadeleye aracı olarak nitelenmiş ve grevin toplumsallığı, kolektifliği

ve örgütleniş biçimine ilişkin belirlemeler sınırlı düzeyde ele alınmıştır (Güzel, 1996; Koç, 1998). Ancak 1980 sonrasında, kadın hareketinin politik yükselişi ile birlikte grevlerin toplumsallığı üzerindeki vurgu daha belirgin hale gelmiş ve greve katılan kadınların politik duruşlarına odaklanılmasıyla, grevlerin toplumsal muhalefeti biçimlendirme girişimi olarak okunmasına izin veren bakış açıları akademik olarak kendini göstermiştir (Toksöz ve Erdoğan, 1998; Seyman, 2002). Toplumsal eylemleri konu edinen çalışmaların ikinci grubunda, yetmişli yıllarda politik gündemi biçimlendiren bir etken olarak gençlik hareketleri üzerine yapılan incelemeler yer almaktadır. Özellikle yüksek öğrenim gençliğinin toplumsal ve siyasal ilgilerini betimleyen ve yüksek öğrenimli gençliğin ülkenin siyasal geleceğinin yönünü tayin etme girişimlerinin "haklılığı"nu vurgulayan bu çalışmalar, kolektif aktörün toplumsal-siyasal profilini ortaya koymaya ağırlık vermektedir (Abadan, 1961; Ozankaya, 1966; Kışlalı, 1974; Gürses ve Gürses, 1979). Yüksek öğrenim gençliğinin "sorunları" ve bir sorun odağı olarak gençlik, 1980 sonrasında da akademik incelemelere konu olmuştur. Ancak bu dönemde, toplumsal eylemlerin kolektif aktörü olarak gençlik ve gençlik eylemleri üzerindeki akademik ilgi neredeyse kaybolmuştur.¹ Bu ilgi boşluğu, seksen sonrasında politik gündemi etkileyen feminist hareketlerin (Bora ve Günel, 2002; Köker, 1996), İslamcı hareketlerin, Kürt, eşcinsel ve çevre hareketlerinin taleplerinin açığa çıkartılması ile doludur. Çalışılmışsa da, yeni toplumsal eylem biçimlerinin yaygınlaşması, toplumsal eylemliliğin giderek bir siyasal katılım yolu

¹ Akademik metinler dışında gençlerin politik katılımına yönelik entelektüel ilginin sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır: Bu ilgi çok cephelidir. Özellikle gazete ve dergilerde, gençlerin politik tutumları daha çok bir kuşak çatışması formülasyonu içinde dile getirilmiştir. 1968 gençliğinin dünyayı değiştirme arzularının karşısına, 1980 gençliği diye belirlenen bir gençlik idealizasyonu konularak, 1980 gençliğinin bireysel hareket ediş biçimleri ve ülke politikasına karşı ilgisizlikleri tespit edilmiş ve iki kuşağın yüksek öğrenim gençliği bir karşılaştırma nesnesine dönüştürülmüştür. Ulusal günlük gazetelerin köşe yazarlarının ve haftalık aktüel dergilerin dosyalarının ana temalarından biri, bu iki gençlik ideal tipinin karşılaştırılmasıdır. Yaygın olarak tüketilen bu metinlerin dışında, sol entelektüel çevrelerde 1980 sonrasında yeni sol hareketler kimliğine bürünen sol muhalefetin sosyal tarihine ve eylem biçimlerine yönelik yazının oluşturulmaya çalışıldığı da

görülmektedir (Karakaş, 1992; Temelkuran, 1997). Tanıklıklara dayalı olarak aktarılan toplumsal eylemlilik hallerinin anlatımının yanı sıra, Feyzioğlu'nun (2002) ilk sosyalist öğrenci örgütünün tarihini yazma girişimi de, sosyalist hareketlerin söylemsel değişimine tanıklık edilmesi açısından bir aşama olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, 1970 ve 1997 yılları arasında işçi sınıfı kimliğinin medyada temsili konusunda bkz. Dursun (1998). Sosyalist mücadele ile demokrasi mücadelesini birleştiren ve toplumsal muhalefet kavramını kullanmayı yeğleyen metinlerin yanı sıra, Türkiye'deki öğrenci hareketlerinin özgüllüğünü tartışmaya açan çalışmalar için bkz. Demirer ve Özbudun (1998) ve Uysal (2001).

haline döndüğümü, akademik bir çalışma alanı ortaya çıkaramamış, toplumsal eylemler bir siyasal davranış biçimi olarak, etkileri ve yarattığı sonuçlar açısından kısmi biçimde ele alınmaya devam etmiştir (İsimsiz, 1998; Yücekök vd., 1998).

Toplumsal Eylemlerin Medyada Temsilini Belirleyen Etkenler

Toplumsal eylemlerin demokratik yaşam biçimi içindeki yerinin tayininde nesnellik ve yansızlık iddiası tartışmasız kabul edilen metinler, yasal metinlerdir. Medya bu metinlerdeki gerekçelendirme tarzlarına sıkıca bağlıdır. Zira kamusal aklın işleyişine dayanak oluşturacak akıl yürütmelerin çerçevesini hukuk kurallarının oluşturması, demokratik hukuk devletinin gereğidir. Medya da demokratik kurallar içinde hareket ederken, kendi yansızlığının ve nesnelliliğinin gerekçelerini hukuk kurallarından üretir. Bu nedenle, toplumsal eylemlerin hukuki düzenlenmesi kritik bir öneme sahiptir. Türkiye'de temel hak ve özgürlükler dizgesini oluşturan öğelerden biri olarak toplantı, yürüyüş ve gösteri özgürlüklerini konu alan yenilikçi hukuki düzenlemeler, yasa koyucuların ve yasa uygulayıcıların dikkatlerinden sürekli kaçmaktadır. Mevcut ilgili yasalar "dernek fakiri" olan Türkiye'yi gösteri fakiri olmaya da zorlamakta ve yurttaşların siyasal katılımları önüne kurulan yasal barikatların kaldırılmasına yönelik düzenlemeler reform paketlerinde sınırlı olarak yer alabilmektedir (Kaboğlu, 2002: 407-414). Yurttaşların siyasi katılımları önünde oluşturulan barikatlar yasa hükümleriyle sınırlı kalmaktadır. Kaboğlu, uygulamada katılım yönünden toplanma özgürlüğüne müdahale edildiğini belirlerken güvenlik güçlerince gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin, katılımcılar açısından yarattığı caydırıcı etkinin altını çizmektedir (2002:414).

Güvenlik güçlerinin yurttaşların birlikte görüş oluşturma ve belirli sorunlar karşısında politik duruşlarını sergileme yoluyla birbirlerine seslenme etkinlikleri karşısında uyguladığı şiddetin caydırıcı işlevi, ulusal medyanın bu eylemleri haberleştirme biçimi ile pekiştirilmektedir. Türkiye'de ulusal medya toplantı, gösteri ve yürü-

yüşün "izinsiz/izinli" olmasına haber değeri atfetmektedir. İzinsiz kolektif eylemler çoğunlukla şiddet eylemleri ile eşleştirilmekte, bir yurttaş topluluğuna ait "birlikte sorun dile getirme etkinliği"nin mutlaka "bildirime tabi olması gerektiği" konusundaki yasal hükümler bunların medyada haberleştirilme biçimini de belirlemektedir. Ulusal medya, toplumsal eylemleri bir yurttaş topluluğunun ortaklaşa eylemi, bir hak arayışı girişimi ya da özgürlük kullanımı olarak orada bulunan güvenlik güçlerinin eylemleri üzerinde yorumlamakta, şiddeti ve hak arayışlarının akıbetini öyküleştirmektedir (Hall vd., 1978; Gitlin, 1980; Shoemaker, 1984; McLeod ve Her- tog, 1992; McLeod, 1995).²

Toplumsal eylemlerin medyada temsilini konu alan bir dizi araştırma, son yirmi beş yıl içinde bu eylemlere ilişkin haberlerdeki artıştan söz etmektedir. Bu artış en belirgin biçimde televizyon yayıncılığında gözükmektedir. Söz konusu artışın en çok kabul gören nedeni, eylemci grupların yaygınlaşma ya da popülerleşme stratejilerinde TV'ye özel bir önem vermeleridir (Smith vd., 2001; Baylor, 1996; Mann, 1991). Toplumsal eylemlerde bulunanlar, kendi taleplerinin haklılığını görünür kılabilme için dikkat çekici araçlara başvurmakta, dikkat çekici eylemleriyle "olay" yaratmayı hedeflemektedirler. TV yayınlarında yer alan eylem, eylemci gruplar tarafından sahne sahne hazırlanmakta, TV'nin haber öyküleme kurgusuna göre kurgulanmaktadır. Bu öyküleme biçimiyle "olay"ı hazır bulan TV yayıncıları, profesyonel haber üretim kodlarına yakın malzemeyi ilginçlikle, ün ve şöhretle, uzmanlık bilgisiyle, sıradışılıkla, kültürel ses getiricilikle yeniden biçimleyerek haberleştirirler.

Yapılan çalışmalarda, drama, çatışma, renkli görüntüler ve fotoğraflar sağlayan, haber üretim merkezlerine yakın olan, habercilere hazır malzeme sunan, duygu değerleriyle yüklü eylemlerin haberleştirilme olasılığının yüksekliğine dikkat çekilmektedir.³ Benzer biçimde eylemcilerin kalabalıklığı, eylem sırasında şiddet kullanımı da eylemin haberleştirilmesini olası kılan özelliklerdir. Onlarca toplumsal eylem haberinden bazılarını seçen medyanın yanlılığı üzeri-

2
Ancak toplumsal eylemler ve hareketleri inceleyen çalışmalarda, batı demokrasilerinde şiddet eylemleri ile toplumsal eylemler arasındaki mesafenin 20. yüzyıl demokrasilerinde hayli genişlediği de vurgulanmaktadır. (Tilly, 1999; McClurg Mueller, 1992; McCarthy vd., 1996).

3
G. Murdock (1981) bir protesto eylemindeki olası "şiddet" in haber değerine dikkat çeker. Vietnam savaşına karşı protesto eylemleriyle ilgili yaptığı incelemede şiddete başvurulması beklenen protesto eylemlerine verilen medyatik öncelik üzerinde durmaktadır. Şiddetin medyada sapkınlık göstergesi olarak kullanılmasına dair ayrıca bkz. Shoemaker (1984). Gazetecilik etkinliğinin yapısal sınırlılıklarıyla ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. Leveque (1998); McCarthy vd. (1996). Ayrıca, medyanın protesto eylemlerine haber değeri atfetme süreciyle ilgili olarak bkz. Baylor (1996).

ne yazılan metinlerde, medyanın kolektif eylemleri haberleştirme biçiminin haber toplama rutinlerine, haber değeri atfetme gerekçelerine, ticari olan yayıncıların ekonomik-politik çıkarlarına, medyanın konjonktürel ilgilerine göre belirlendiği ortaya konulmuştur. Bu açıdan, Türkiye'de yazılı basının en büyük kuruluşlarının, bu yazının hazırlandığı dönemde, üç grubun (Doğan, Sabah ve Uzan) elinde olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bunların temsil ettiği yapısal çıkarlarla uyuşmayan eylemlerin medyada temsil bulma şansı düşüktür. Medyanın sahiplerinin politikacılarla ve diğer ticari alanlarla kurduğu sıkı ilişkiler, sosyal olarak ulaşılabilirliği olan ve sistemi sorgulamak yerine tekil ya da kişisel sorunlarla uğraşan eylemlerin medyada daha kolay yer bulması sonucunu doğurmaktadır. Bununla birlikte, birçok çalışmada "medya ve kaynaklar arasındaki karşılıklı bağımlılığın karmaşıklığını, kurumsal kaynakların gücündeki olası kırılmaları göz ardı eden", medya merkezli bir yaklaşımdan kaçınmanın gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Schlesinger, 1999; Bregman, 1996; Neveu, 1999). Örneğin E. Neveu, toplumsal eylemlerin kendi medyaya giriş koşullarını yaratma kapasitesinden söz ederken, protesto eyleminin medyada yarattığı etkinin haber kaynaklarının gücüne ve yapısına bağlı olduğunu, bunların mali kanallarının, eylemci grubun boyutlarının, kullanılabilir kurumsal aygıtların doğasının, harekete geçirilebilecek sembolik ve kültürel sermayenin eylemlerin haberleştirilmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir (1999: 40).

Medyanın yanlılığını konu alan çalışmaların haberleştirme biçimini etkileyen diğer unsurlara yaptığı vurgu Türkiye açısından da açıklayıcıdır. Ulusal ve yerel yayıncılık yapan ticari kuruluşlar arasında kolektif eylemi haberleştirme açısından birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Yerel yayıncılık yapan kuruluşlar, eylemcilerle daha doğrudan bir ilişki geliştirmeye yatkın gözükmektedirler. Esnek bir biçimde hareket etme olanağına sahip olan bu kuruluşlar, toplumsal eylemin kolektif aktörleri ile daha yakın bir işbirliğine gidebilmekte ve eylemciler tarafından oluşturulan haber öykülerini yayınlayabilmektedirler. Ancak, Türkiye'de yerel yayıncılık kuruluşları üzerine yapılmış çalışmaların azlığı, tıpkı ulusal medyanın söy-

lemlerine karşı söylemler oluşturma becerisine sahip alternatif yayıncılık kuruluşları için olduğu gibi, söz konusu belirlemelerin Türkiye'deki geçerliliği hakkında bilgi aktarmamızı engellemektedir.

Türkiye'de Televizyon Haberlerinde Protesto Eylemlerinin Temsiline İlişkin Bir İnceleme

Bu çalışma kapsamında, kamu hizmeti yayıncılığı anlayışında protesto eylemlerinin nasıl haberleştirildiğini örnekleyebilmek için TRT1 haber bültenlerini, ağırlıklı olarak haber yayıncılığı yapan NTV'nin bültenlerini, 2002 yılının ilk 6 ayında Türkiye genelinde en çok izlenme oranına sahip Show Tv'nin⁴ ve muhafazakâr-İslamcı bakış açısından protesto eylemlerinin nasıl haberleştirildiğini görebilmek için de bu görüşün en yaygın izlenme oranına sahip televizyon kanalı Kanal 7'nin ana haber bültenlerini örnek aldık. Seçimleri belirledikten sonra, 21 Mart Nevruz Bayramı ve 1 Mayıs İşçi Bayramı gibi iki kutlama gününde yapılan protesto eylemleriyle ilgili haberlerin bant kaydını aldık. Bu tarihleri belirleme nedenimiz her iki günde eylemlerin yoğunlaştığına dair ön bilgimizdi. Daha sonra, anılan kanallarda Temmuz-Ekim 2002 tarihleri arasında yayınlanan ulusal ve uluslararası eylem haberlerinin bant kaydını aldık.

Çalışmanın sınırlılıklarından birini, televizyon kanallarında haberleştirilen eylemlerle polis kayıtları arasında erişim konusundaki engeller nedeniyle bir karşılaştırma yapma olanağı bulunmaması oluşturdu. Bu nedenle, medyanın hangi eylemleri hangi oranlarda haberleştirdiğine ve TV kanallarının kısmi yanlılığına ilişkin genel bir çerçeve çizmeye çalıştık.⁵ Çalışmanın bir diğer sınırlılığını ise Türkiye'de televizyon yayınlarıyla ilgili araştırmacıların kullanımına açık özel ya da kamusal herhangi bir arşivin bulunmaması oluşturmaktadır. Bu nedenle, ilgili bant kayıtlarını, bunları kısa bir süre saklayan RTÜK'ten aldık.

Türkiye'de kolektif eylemlerin ulusal TV yayıncılığında temsiline ilişkin belli yargılar geliştirebilmek için yaptığımız üç ana bölümden oluşan çözümlemede, bu eylemlerin nasıl anlamlandırıldı-

4 Bkz. www. agb. org

5 Yukarıda belirtildiği gibi, kaydedilen haber bültenlerinde aktarılan olayların Türkiye'de gerçekleşen tüm eylemleri ne derecede temsil ettiğine ilişkin kesin bir bilgi bulunmadığını dikkate almak gerekir. Türkiye'de gerçekleşen eylemlerle ilgili veriler Emniyet Genel Müdürlüğü arşivlerinde verilmektedir ve bu veriler ancak eylemin gerçekleştiği tarihin altı ay sonrasında araştırmacıların kullanımına açılmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada medyanın hangi eylemlere haber değeri atfettiğine ilişkin bilgi, Türkiye'de gerçekleştirilen tüm eylemler içinde medyada temsil bulanların oranını yansıtmamaktadır.

6
Gamson ve Wolsfeld (1993), haber söyleminin farklı kültürel ve toplumsal olguların içsel tutarlılığı bulunan anlamsal birlikler olarak temsil edildiği ve içsel tutarlılıkları bulunan anlamlandırma çerçeveleri (frames) üzerine kurulduğunu iddia ederler (Gamson ve Wolsfeld, 1993:117). Medyanın üzerinde durulan sorunlarla ilgili olarak kurduğu çerçeveler, izleyicilere hazır yargı modelleri sunan anlamlandırma şemaları oluşturmaktadır. Bu anlamlandırma şemaları, kolektif eylemlerin Gamson'un "kolektif eylem çerçeveleri" olarak adlandırdığı sembolik koşullarını yeniden tanımlamakta ve yorumlamaktadır (Gamson ve Wolsfeld, 1993:119; Gamson, 1992; Baylor, 1996).

ğına ilişkin bir çerçeve oluşturmayı amaçladık: İlk bölümde, kaydettiğimiz 202 eylem haberini eylemin yeri, konusu ve türüne göre ayırarak eylem haberlerinin dışsal özelliklerini aktarmak istedik. Böylelikle, toplumsal eylem ve medya ilişkilerini konu alan benzeri çalışmalarda ortak olan eylem haberlerinin yeri, konusu ve türü ile ilgili açıklamaları Türkiye örneğinde somutlamaya çalıştık. İkinci bölümde, eylem haberlerinin ulusal TV yayıncılığınca kurulan öykülerine daha yakından bakmak amacıyla, yani eylemin hikaye edildiği tarzını ön plana çıkartabilmek için 100 haberi egemen anlamların yorumlanmasına eşlik eden temel unsurlar açısından inceledik. İncelemenin son bölümünde ise, belirli eylem temaları esas alındığında ulusal TV haberciliğinin yeğlediği haber verme tarzlarının neler olduğunu, protesto eylemleri konusunda medya tarafından kurulan anlamlandırma çerçevelerinin nasıl işlediğini betimlemeye çalıştık.⁶ Bu şekilde, farklı eylem temaları düzeyinde, medyanın protesto eylemlerine ilişkin oluşturduğu anlam çerçevelerinin kuruluş ve işleyiş biçimlerini örnekler aracılığıyla ortaya koymayı amaçladık.

Temsilin Dışsal Boyutları

Protesto eylemleriyle ilgili haberlerin incelenen televizyon kanallarına göre dağılımı, Kanal 7'nin bu konuda en yüksek oranda haber yayınlayan kanal olduğunu ortaya koymuştur. Kaydedilen 202 haberin 84'ü Kanal 7'de, 60'ı Show Tv'de, 38'i NTV'de, 20'si TRT1'de yayınlanmıştır. Bu sayılardan yola çıkarak, eylem haberlerinin yayınlandığı kanallar arasında haber tercihleri açısından anlamlı bir farkın olup olmadığını sorabiliriz. Bu soruya verilebilecek yanıt belli ölçüde bir spekülasyona yol açacak olsa da, Kanal 7'nin muhafazakâr ve İslamcı çizgisinin bu kanalı öncelikle politik ve toplumsal muhalefeti ortaya koyan eylemlerle ilgili haberleri yayınlamaya ittiği iddia edilebilir. Haberlerin izlendiği tarihte muhalefette olan bu politik yönelim, toplumsal muhalefetin yaygınlığını görsel kılmak için eylem haberlerini öncelemiş olabilir. Eylem haberlerini en az yayınlayan haber kuruluşu ise TRT1'dir. Kamu hizmeti yayıncılığı yaptığı iddiasını sürdüren bu kuruluş, protesto eylemleri haberlerini, bunların hükümet politikalarına verdiği onay doğrultu-

sunda biçimlendirmektedir. Bu kanalda, toplumsal hoşnutsuzluğa ilişkin etkinliklerin temsil edilmemesi ilke olarak benimsenmiş gözükmektedir.

Kaydedilen eylem haberlerinin 131'i (%65) Türkiye'de yapılan eylemleri, 71'i (%35) ise yurtdışında yapılan eylemleri konu edinmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'deki protesto eylemi haberleri ile yurtdışındaki protesto eylemlerinin haberleri, benzer konular üzerinde yoğunlaşmamaktadır. Haberlerde yer alan işçi ve memur eylemlerinin, eğitim sorunları ile ilgili eylemlerin ve türban eylemlerinin tümü "ulusal" düzeyde gerçekleştirilirken, küreselleşme karşıtı ve ABD karşıtı eylemlerin tümü ulusal sınırlar dışında gerçekleşmiştir. Küreselleşme karşıtı eylemleri günü gününe izleyen ulusal haber yayıncılığı, bu eylemlerde son yıllarda artan şiddeti ön plana çıkarmaktadır. Çevreci eylemler ve 1 Mayıs kutlamalarıyla ilgili eylem haberleri ise hem ulusal hem de yurtdışındaki örnekleri aracılığıyla haberleştirilmiştir.

TV yayıncılığında haber üretim merkezlerine yakın yerlerde gerçekleştirilen protesto eylemlerinin yayınlanma olasılığı hayli yüksektir. Genellikle, İstanbul ve Ankara'da yapılan gösteri, toplantı ve yürüyüşün haberi bültenlerde yer almaktadır. Örneğin Paşabahçe Şişecam fabrikası çalışanlarının eylemi medya tarafından neredeyse günü gününe izlenmiş, Ankara'daki memur eylemleri de benzeri bir sıklıkla takip edilmiştir. Kuşkusuz, bu eylemlere atfedilen önceliğin tek nedeni haber üretimi sürecinin merkezdeki olaylara ağırlık vermesi değildir. Bununla birlikte, eylemlerin medya tarafından yakın takibinde ve medyanın uzun süreli ilgisinde, haber merkezine yakın olmalarının oynadığı rol göz ardı edilmemelidir. Bu iki büyük kent dışında yapılan protesto eylemleri ancak ölüm, yaralanma, tutuklanma ya da başka bir deyişle şiddet içerdiğinde haberleştirilmektedirler. Diyarbakır, Mersin ve Adana'da gerçekleştirilen eylemler, televizyon haberlerinde özellikle alışılmadık olaylar ya da şiddet sahneleri gerçekleştiğinde yer bulabilmişlerdir.

Habercilerin malzeme bulma sorunu, televizyonlardaki protesto eylemlerine ilişkin haberlerin oluşumunda da temel bir sorun ola-

rak karşımıza çıkmaktadır. Yeterli görüntü malzemesi bulunamadığı ve haber bültenlerinde haber süreleri hayli uzun tutulduğu için (kimi eylem haberlerinde bu süre 5-8 dakikayı bulabilmektedir), birçok eylem haberinin görüntülerinde eski tarihli kayıtların yinelenerek kullanıldığı, bu haberlerde uzun süren çatışmalar ve şiddet eylemlerine ilişkin görüntülerin tekrar tekrar yayınlandığı görülmektedir.

Eylemcilerin sayıca kalabalıklığı da, eyleme haber değeri atfedilmesinde belirleyici unsurlardan biri gibi gözükmektedir. Haber metinlerinde eyleme katılanların sayısı belirtilmiş, kalabalık mitingler, gösteriler konu edinilmiştir. Eylemin haberciye yeterince kalabalık gözükmediği durumlarda montajcılar devreye girmiş, geçmiş zamanlara ait kalabalık gösterilerin görüntüleri haber anlatısına eklenmiştir.

Kaydedilen 202 habere ilişkin bir diğer ayrıştırma düzeyi, haberlerde temsil edilen eylemin konusunu açıklamaya yöneliktir. Kaydedilen 202 haberin 60'ı işçi ve memur eylemlerini, özellikle de Paşabahçe işçilerinin fabrikanın kapanması kararı karşısında fabrikayı işgal eylemlerini ve memur sendikaları ile hükümet arasındaki pazarlıklarla ilgili eylemleri kapsamaktadır. Geri kalan eylem haberlerinin, 16'sı ABD ve savaş karşıtı eylemleri, 16'sı küreselleşme karşıtı eylemleri, 15'i sol grupların gerçekleştirdikleri eylemleri, 14'ü 21 Mart ve 1 Mayıs'ta gerçekleştirilen kutlama eylemlerini, 10'u ise İsrail-Filistin çatışması ile ilgili eylemleri konu edinmektedir. Diğer eylem haberlerinin konularına göre dağılımı şöyledir: Etnik kimlikle ilgili sorunları protesto eden eylemler (8), çevreci eylemleri (8), eğitim sorunlarına ilişkin protesto eylemleri (6), afetzedelerin eylemleri (6), türban eylemleri (5), politikacıları protesto eylemleri (5), öğrenci eylemleri (5), çiftçi-köylü eylemleri (4), trafik sorunları protesto eden eylemler (4) ve değişik konularıyla farklılaşan diğer 16 eylem.

Türkiye'de TV haber yayıncılığında temsil edilen eylem haberlerinin konularına göre ayrıştırılması sonucunda elde edilen ilk bulgu, TV haberciliğinin "klasik" haber değeri ölçütlerinin Türk medya-

sı tarafından içselleştirildiğini göstermektedir. Çalışma yaşamıyla ilgili eylemlere ilişkin haberlerin sayısının yüksekliği, medyanın bu türden eylemlere verdiği öncelikli yeri göstermektedir. Aslında, işçi sınıfının politik mücadelesinin aracı olarak da görülebilecek eylemlerin TV haberciliği tarafından önemsenmesinin nedeni, bu eylemlerin düzeni tehdit edici boyutunu izlenebilir kılmak değildir. Öncelikle bu eylemlere girişen toplulukların eylemlerindeki ahlaki ve toplumsal haklılığı paylaşan haberciler, eylemlerin düzeni tehdit edici bir boyutu olmadığında uzlaşmış gibilerdir. Toplumun ortak duygusunda haksızlığa uğramış işçilerin ve memurların sorunlarını eylemleriyle dile getirmesi "anlaşılır" bir toplumsal etkinliktir. Haberciler de bu anlaşılabilirliğe dayanarak işçi ve memur eylemlerinin haber repertuarında ilk sırayı almasını onaylamaktadırlar. Benzeri biçimde, uluslararası düzeydeki politik sorunları konu alan protesto eylemleri de ağırlıklı olarak haber edilmektedir. Küreselleşme, ABD ve İsrail karşıtı protestolara öncelikli haber değeri atfedilmesi, TV haberciliğinin uluslararası politikayı karşıtlar arasında haberleştirdiğini ortaya çıkartmaktadır. Bu yönelim, ulusal haber yayıncılığının "ulusal" karakterini vurguladığı kadar, uluslararası haber gündeminden de yoğun biçimde yararlandığını göstermektedir.

Haber edilen eylem konularının ayrıştırılması, diğer iki bulguyu da beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, yeni toplumsal eylemler olarak beliren çevreci eylemler gibi sorun odaklı toplumsal protestolara yüksek haber değeri atfedilmemesidir. Bu tür eylem haberleri hem haber bültenlerinde daha az yer almakta, hem de haber bültenlerinin sonunda, "hayatın içinden" haberleri tarzında, yani politik bir içeriği olmaksızın verilmektedir. Diğer bulgu ise; toplumsal eylemler dizgesine yerel katkı olarak açıklayabileceğimiz iki eylem konusunun haber edilmesidir. Düşük haber değeri atfedilse de, türban eylemleri ve afetzede eylemleri düzenlilikleri itibarıyla dikkat çekicidir.

İncelenen haberleri eylem repertuarlarına göre ayrıştırdığımızda, sokak gösterilerinin belli başlı eylem biçimi olarak haberleştirildiği görülmektedir (%30). İzinsiz sokak gösterileri çoğunlukla polis

7
Iyengar'a (1991) göre medyanın oluşturduğu anlamlandırma çerçeveleri iki biçimde gerçekleşir: Epizodik çerçeveler olaylara, somut durumlara odaklanmıştır. Tematik anlamlandırma çerçeveleri ise bir konunun ya da sorunun içeriği ile ilgilidir; genel gelişmeler, eğilimler, sorunları oluşturan koşullar üzerinde yoğunlaşır.

güçlerinin müdahalesiyle sonuçlandığı için, medya bu olayların izlenince boyutu üzerinde yoğunlaşmakta ve bunlara yüksek bir haber değeri atfetmektedir. Sokak gösterilerini yürüyüş ve mitingler (%19) izlemekte, fabrika işgali (%13) ve toplantı salonunda yapılan protestolar diğer eylem türleri olarak belirlemektedir. Türkiye'de toplumsal eylem haberleri dizgesine bakarak bazı yeni eylem türlerinin de haberlerde yer aldığı söylenebilir. Oturma eylemleri, sokak tiyatrosu biçimindeki eylemler, kılık değiştirmenin görünür kılındığı eylemler naif oldukları ve gülümsettikleri için haber bültenlerinde yer almaktadır.

Protesto Eylemleri Haberlerinde Egemen Anlamın Yorumlanması

Araştırmanın ikinci düzeyinde, haber metinlerinde eylemin ve eylemcilerin nasıl anlamlandırıldığına ilişkin bulgular sunmak istedik. Kaydedilen 202 eylem haberinin 100'ünü bu düzey için kullandık. Haberlerin kanallara ve eylem konularına göre dağılımını esas alarak yaptığımız seçim sonucunda, inceleme kapsamında Kanal 7'de yayınlanan 40, Show Tv'de yayınlanan 32, NTV'de yayınlanan 18 ve TRT1'de yayınlanan 10 haber yer aldı. İncelenen haberlerin 64'ü Türkiye'de yapılan eylemleri, 36'sı diğer ülkelerde yapılan eylemleri konu edinmektedir.

Bu düzeydeki inceleme için üç temel ayrıştırma noktası belirledik: Eylemin aklileştirilmesine imkan tanıyan hikaye unsurları, eylemin duygusallaştırılmasına imkan tanıyan hikaye unsurları ve nihayet, eylemin kamusal sesinin temsiline imkan tanıyan unsurlar üzerinde durduk. Iyengar'ın (1991) tematik ve epizodik temsil biçimi arasında yaptığı ayırımıdan yola çıkarak, haberin aklileştirici öğelerinin ağırlıklı olarak tematik temsil aracılığıyla kurulduğunu, yani öykülemenin eylemin nedeni, eylemci grupların talepleri ve hedefleri, eylemin olası sonuçları üzerinde yoğunlaştığını ve haberin eylemin "duygusal" unsurlarını konu edinen öğelerinin ise ağırlıklı olarak eylemin izlenince boyutunu öne çıkaran epizodik temsil aracılığıyla kurulduğunu kabul ettik. Eylemin aklileştirilmesi ile ilgili tavrı, eylemin amacı, nedeni, sürekliliği, olası sonuçları ve kimler tarafından

yapıldığı hakkındaki bilginin nasıl kurulduğu ile ilişkilendirdik. Bu bağlamda, eylem hikaye edilirken haberin aklileştirici öğelerinin hepsinin ya da bir kısmının göz ardı edilmesinin, haberin yanlılığını oluşturduğunu kabul ettik. İkinci ayrıştırma düzeyimiz, eylemin duygusallaştırılmasına imkan tanıyan hikaye unsurlarının nasıl bir araya getirildiğidir. Kişiselleştirmeler, olayın dramatik unsurlara dayalı olarak aktarılması, mağduriyet ve haksızlığa uğramışlık duygularının aktarılması ve dayanışma ilişkilerinin adlandırılması gibi unsurların haber öyküsünün duygusal yönünü oluşturduğu saptamasından hareketle, haber metinlerinde bu ilişkilerin nasıl temsil edildiğini betimlemeye çalıştık.⁸ Üçüncü ayrıştırma düzeyinde, aktarılan eyleme hangi ölçüde kamusal bir görünüm atfedildiğini ve eylemin kamusal sesine görünürlük kazandıran haber öğelerini betimlemek için eylemcilerin tanıklığına ne ölçüde başvurulduğu, eylemcilerin örgütlü taleplerinin dile getirilip getirilmediği, kolektif bir aktör olarak tanımlanıp tanımlanmadıkları, eyleme katılmayı olumlayan bir çerçevenin kurulup kurulmadığı soruları üzerinde duruldu.

Yukarıda belirlenen üç ayrıştırma düzeyi çerçevesinde eylemi aklileştiren unsurlar üzerinde yapılan incelemenin ilk adımı, incelenen yüz haberin 68'inde tematik temsile yer verildiğini ortaya koymaktadır. Haberlerin geri kalanında (%32), eylemlerin izlenince boyutunu öne çıkaran epizodik bir temsille aktarıldığı görülmektedir. Her iki temsil biçiminin birlikte yer aldığı haber sayısı 25'tir. Bu sayılar TV haber yayıncılığında tematik temsilin yeğlendiğini gösterse de, tematik temsilin kuruluş biçimine yakından baktığımızda, toplumsal eylemin öykülenmesinde haber yazım kurallarına göre sağlanan uyuşmaya büyük ölçüde uyulmadığı görülmektedir. 68 eylem haberinde eylemin nedeni, sadece 56'sında amacı, sadece 27'sinde sürekliliği ve 11'inde olası sonucu haber metnine dahil edilmiştir. Haberciler, çoğu zaman eylemin nedenini belirtmekle yetinmişler ve eylemin katılım çağrısı içeren unsurlarını, amacını, sürekliliğini, doğurabileceği sonuçları belirsiz bırakmışlardır. Bu belirsizlik, izlenen haberlerin yarısında nedensiz, amaçsız, sonuçsuz bir gösteri sunumu ile birleşince, eylemcilerin bir siyasal etkinlik ya da bir hak arayışı içinde oldukları değil, seslerini bir şekilde duyurmak

8
Kimi araştırmacılar, medyanın olayların dramatik unsurları üzerindeki vurgusunu kolektif aktörlerin ve onların taleplerinin marjinalleştirilmesinin bir göstergesi olarak değerlendirirler. Örneğin D. McLeod (1995) Gitlin'in (1980) Vietnam savaşı karşıtı eylemlerin medyadaki temsiline ilişkin çalışmasına gönderme yaparak, eylemin sapkın unsurlarının medyanın daha radikal olan görsel ve ideolojik unsurlara vurgusu aracılığıyla dramatikleştirildiğinden söz etmektedir. Benzer şekilde, Smith vd. (2001)'ne göre de, toplumsal hareketler medya tarafından politik hayatın sıradan araçları olarak görülmediği için, medyanın kolektif aktörlerin talepleri üzerindeki ilgisizliği bunların marjinalleştirilmesine yol açmaktadır.

istedikleri kurgusu ortaya çıkmaktadır. Eylemcilerin gösteriyi seslerini duyurmak için yaptıkları kurgusu ile TV haberciliği kendi var oluş nedenini güçlendirmektedir. Süreksiz, belirsiz ve zayıf nedenlilik ilişkileriyle anlamlandırılan haber metinleri, protesto eyleminin televizyon haberciliğindeki aklileştirilme biçimini de ortaya koymaktadır.

İncelenen haberlerdeki egemen anlatı, eylemin çatışmalı ve sorun odaklı boyutlarını vurgulayan ve onu anlık bir olay olarak tanımlayan bir anlamlandırma çerçevesini öne çıkarmaktadır. Bu çerçevede içinde, eylemin nerede ve ne zaman yapıldığı ile yetinilmekte ve olayın anlık görünümüyle başrole çıkarılırken, eylemin nedenleri, amaçları, eylemcilerin talepleri ve sorunun çözümüne ilişkin politika önerileri sınırlı yer tutmaktadır.

Haber öykülerinin duygusallaştırılması ve izlenince boyutuna taşınması en belirgin biçimde, şiddet ögesinin haberlerdeki kullanımında görünürlük kazanır. Protesto eylemleri haberlerinde şiddet gösterimi eylemlerin amaçlarından, eyleme katılanların haklı taleplerinden, eyleme neden olan mağduriyetlerden önce gelmekte ve toplumsal eylem haberinin merkezinde yer almaktadır. Türk ulusal TV yayıncılığında eylem haberlerinin yayınlanabilmesinin neredeyse zorunlu koşulu, çatışma ve şiddetin gerçekleşmiş olmasıdır. Şiddet araçlarının gösterilmesi, polisin şiddetle müdahalesi, gözaltı ve tutuklamalar eylem haberlerinin olmazsa olmaz parçalarıdır: 45 haberde eylem şiddet olayları, güvenlik güçleri ya da göz altına alma görüntüleriyle birlikte verilmektedir. Her üç eylemden birisi şiddet görüntüleriyle aktarılmakta, 20 eylem haberinde ise göz altına alma görüntüleri yer almaktadır. Şiddet temasının ağırlıklı olarak yer aldığı eylemler, çoğunlukla sol grupların, küreselleşme karşıtlarının, etnik grupların, öğrencilerin eylemleridir. Özellikle sol gruplarla ilgili eylem haberlerinin yarısında güvenlik güçlerinin görüntüleri yer almış, haberlerin tümünde şiddet teması işlenmiştir. Ayrıca dış kaynaklı haberlerde, baskıcı yönetimlerin güç uygulamalarına karşı yapılan eylemlerle ilgili haberlerin tümünde de, yoğun şiddet gösterimine yer verilmiştir.

Şiddet içeren bir dizi etkinliğin protesto eylemlerinin zorunlu bir sonucu olarak görülmesinin nedenlerinin başında ortak hafızaya kayıt edilmiş olan, eylem ile şiddet arasındaki birliktelik bağının canlı tutulmak istenmesi gelmektedir. "Toplumsal birlik ve beraberliği" tehdit eden unsurlardan biri olarak görülen yurttaşların ortaklaşa duruşu, yakın geçmişte ulusal güvenlik sorunu olarak tayıp edilmiştir. Ulusal güvenlik sorunlarında, medyanın yurttaş topluluğu karşısında taraf olduğu bilinmektedir. Medya, ulusal güvenlik karşısında tehdit unsuru olarak tanımlanan gösterileri yoğun şiddet gösterimiyle birleştirerek katılımın yurttaşlar için tehlikeli olduğu bilgisini haber metninin alt satırlarına yerleştirmekte, katılımcılarla güvenlik güçleri arasındaki her gerilimi abartma eğilimi içine girmekte, şiddet kullanılmayan eylemlerde bile eski şiddet görüntülerinden yararlanmaktadır. Doğal ve toplumsal felaketlere haber değeri atfeden haberciler geleneğine sahip olan yayıncılar, protesto eylemlerini kamu düzenini bozan toplumsal felaketler olarak tayıp etmekte, bu etkiyi canlandıran görüntülerle, coplanan, hortumlanan, dövülen yurttaşları yeniden -dakikalarca- göstererek aba altındaki sopaya dikkat çekmektedirler. Bu araştırmaya başlamadan önce gündelik izlenimlerimiz, "Batı"daki eylemleri ilginç ve uygar bulan Türk haberciliğinin toplumsal eylemleri haberleştirirken uygar ülkelerde sevgi yumağına bulanmış festival havasındaki toplumsal eylem görüntülerini yeğlediği yolundaydı. Bu ülkede yaşayan birçok insan gibi biz de eylemleri "orada ne farklı, aşk çocuklarının mutlu biraradalığı" olarak anlamlandıran haber söylemlerindeki apolitikliği görüyorduk. Ancak haberler üzerindeki yoğun izlememiz, Türk haber yayıncılığının yeni bir söylemi benimsediğini gösterdi: "İtalyan, Alman ve Kanada polisi de melek değil, gerektiğinde onlar da" ifadeleriyle şekillenen bu söylem, polisin göstericilere şiddetli müdahalesini dakikalarca yayınlayan medyanın, yasadışı devlet şiddetinin meşruluğuna zemin arayışında bir taraf olduğunu ortaya koymaktaydı.

Türkiye'de ticari televizyon kanallarının siyasilerle yakın işbirliği içinde bulunan büyük yayın gruplarının elinde olması, elit çıkarlarına meydan okuyan toplumsal eylemlerin haber edilmesi

önünde engel oluşturmaktadır. Rejimi tehdit ettiği ve ulusal birlik ve beraberliği bozduğu yasa gereği tayin edilen eylemler haber gündemlerinde eksik temsil edilmektedir. Eylemin "izinli" olup olmadığı haberin birinci cümlesine yerleştirilirken, izinli eylemlere daha çok sayıda yer verilmekte, izinsiz olduğu duyurulan eylemlerle ilgili haberlerde ise şiddet vurgulanmaktadır. "İzinli" eylemlerde eylemin amacı, nedeni, eylemcilerin talepleri açıklanmak suretiyle tematik temsile ağırlık verilmekte, "izinsiz" eylemlerde ise olaya ve görüntüye odaklanılmakta, eylemin amacına ve eylemcilerin kolektif kimliklerine değinilmemektedir.

TV haber yayıncılığında şiddetin merkezileşmiş yerini doldurmasa da, toplumsal bağlarından kopartılmış, bireyselleştirilmiş insan öyküleri hayli ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Protesto eylemlerinin nedenleri kişiselleştirilmekte, duygusal ya da dramatik kişisel ilişkiler ön plana çıkartılmakta, eyleme katılanlar politik bağlarından kopartılmakta, haksızlıklar politik düzleminden çıkartılmakta ve sorumluluk kişisel olana indirgenmektedir. Böylelikle, TV haberciliği iktidar bloğu içindeki yerini sabitlemektedir: protesto eylemleri, tüm kolektif birliktelik ve aidiyetlerin dışında, kurulu tüm toplumsallıkları yerinden eden kişiselleştirmelere dayalı bir öyküleme anlayışı içinde tanımlanmaktadır.

Televizyon Haberlerinde Kurulan Anlamlandırma Çerçevesinin Eylem Temalarına Göre İncelenmesi

İncelemenin son aşamasında, protesto eylemlerinin temalarına göre medyada nasıl temsil edildiği sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu aşamada, ele alınan haberler içinde en sık rastlanılan yedi eylem temasının oluşturduğu örnekler üzerinde durulmuştur. Böylece, haber metinleri içinde protesto eylemleriyle ilgili kurulan öyküleme biçiminin eylemin temasına göre gösterdiği farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnceleme yapılan dönem içinde, çalışma hayatıyla ilgili protesto eylemleri kaydedilen eylem haberlerinin %30'unu oluşturmaktadır. Bu eylemler ağırlıklı olarak iki olay etra-

fında yoğunlaşmıştır. Bunlardan birincisi Paşabahçe Şişecam fabrikası işçilerinin fabrika kapatma kararını protesto için sürdürdükleri işgal eylemleridir. Diğeri ise kamu kesiminde çalışan memurların hükümet ile toplu iş görüşmesi için pazarlık masasına oturması esnasında memur sendikalarının tavrını güçlendirmek için sürdürülen protesto eylemleridir. Nevruz ve 1 Mayıs kutlamaları sırasındaki eylemler, sol grupların eylemleri, savaş karşıtı ve ABD karşıtı eylemler, küreselleşme karşıtı eylemler ve çevreci grupların eylemleri diğer tematik kategorileri oluşturmaktadır.

İşçi Eylemleri: Şişecam

Türkiye'de TV haberciliğinde haklılığı teslim edilen eylemlerden biri olarak işçi eylemlerini örnek gösterebiliriz. TV haberleri, eylemin haklılığını işçilerin mağduriyetleri, özellikle de işsiz kalmaları ve ailelerin tüm bireylerinin ekonomik zorluklar içinde bulunmaları üzerinden kurmaktadır. Hem eylemcilerin ortak hareketleri ve dayanışmaları habere konu edilmekte, hem de işçi çocuklarıyla yapılan röportajlarda duygusallaştırma öğeleri ön plana çıkartılmaktadır. Eylemin nedeni, amacı ve eylemcilerin talepleri haberlerde açıkça belirtilmekte- böylelikle tematik temsile uygun haber öyküsü kurulmakta- eylemcilerin mevcut politik güçlere çağrıları dile getirilmekte, örgütlü politik toplumun tarafları -sendikacılar, parti temsilcileri ve sanatçılar- haberlerde yer almaktadır. Haberlerde fabrikanın kapanma nedeninin verimsizlik ve zarar olduğunun belirtilmesi, ekonomik krizin yarattığı stresin bu olaya yol açtığının bildirilmesi, kapatma kararını fabrika yönetiminin aldığı vurgulanması gibi gerekçelerle eylemden çok eyleme neden olan olayın aklileştirildiği görülmektedir.

Şişecam eylemleri haberleştirilirken bu eylemlerin "haksız" ya da "yasadışı" olduğuna ilişkin belirlemelere yer verilmemektedir. Polislerin fabrika etrafına barikat kurması ve destek eylemlerine izin verilmeyişi alt yazılarda "O Gergin Anlar", "Şişecam'da Gerginlik Artıyor" ifadeleriyle vurgulansa da, işgal eylemlerinin çevrenin güvenliğini ve kamu düzenini bozduğuna ilişkin bir belirlemenin haber metinleri içinde yer almayışı, eylemin haberciler tarafından

onaylandığına işaret etmektedir. Söz konusu onay, ilgili sendikanın sorunun çözümüne dair geliştirdiği alternatifin aktarılmasında da ortaya çıkmaktadır.

TV haberciliğinin "hakklılığını teslim ettiği" ve rejimi tehdit etmeyen bir eylem türü olarak belirlediği işçi eylemlerinin haklılık zemini, öncelikli olarak kişisel mağduriyet düzeyinde kurulmaktadır: Şişecam eylemleri haberleştirilirken İş Güvenliği Yasası ve özelleştirme politikaları ile hiçbir bağlantı kurulmamakta, fabrika yönetiminin zaaflarına işaret edilmekte ancak fabrika sahipliğinin konumuna değinilmemektedir. Hiçbir haberde, fabrika sahibinin İş Bankası olduğuna yer verilmemektedir. Eylemin sendikal bağlantıları yerine aileler ve çocukların görüntüleri üzerinde odaklanılmakta, çocuklar habere duygusal çatışma kurma amacıyla dahil edilmektedirler. Böylelikle, güç ilişkilerinin yapısı ve işleyişi görünmezliğe terk edilmektedir.

Televizyon haberlerinde, yazılı basındaki başlıklara benzer biçimde, haberin temel eksenini oluşturan alt yazılar, Şişecam eylemlerinin temsilinde eylemin haklılığının mağduriyet teması aracılığıyla kurulduğu yönündeki saptamamızı desteklemektedir:

"Fabrikamız Kapanmasın - Anneler ve Çocuklar Fabrika Önünde"(Show Tv, 23 Temmuz 2002).

"İşçiler Verilen Sözlere İnanmıyor- İşçiler Eylemi Devam Ettirmekte Kararlı" (Kanal 7, 6 Ağustos 2002).

"1935 yılında Atatürk'ün izniyle açılan Şişecam kapatıldı" (Kanal 7, 6 Ağustos 2002).

Ne var ki, haber metinlerinde ve alt yazılarında Şişecam eylemleri lehinde kurulan olumlu temsil, medyanın bütün işçi eylemleri karşısındaki genel tutumunu ortaya koymamaktadır. "İş güvenliği yasa tasarısı" ile ilgili eylemleri konu alan haberlerde benzeri bir mağduriyet temasına hiç başvurulmamıştır.

Memur Eylemleri

Memur eylemlerini konu alan haberlerde epizodik temsil aracılığıyla eylemlerin biçimi öne çıkartılmakta, eylemin neden olduğu

ve hangi gerekçelerle memurların ve memur sendikalarının eyleme gittiği yönünde açıklamalara yer verilmemektedir. Eylemlerin, hükümet ile memur sendikalarının toplu iş görüşmesi için pazarlık masasına oturması sırasında gerçekleşmiş olmasına karşın, TV haberlerinin bu eylemleri "memur zam istiyor" başlığıyla vermeleri, hikayenin kurucu unsurunu "sokağa dökülen memurlar" tipleştirilmesiyle yansıtma niyetini göz önüne sermektedir. Bu niyet, memur eylemlerinin dramatikleştirilmesinde yeniden ortaya çıkar: Ağlayan memur çocukları, çıplak bedenlerini sergileyen memurlar, düdük çalan, ateş üzerinde yürüten ve denize giren memurların görüntüleri, hak arama talebindeki örgütlü toplumsal grupların etkinliklerinden ziyade "insanca yaşam"dan uzak tutulan ve "çocuksulaştırılan" eylemcilerin çılgınlıklarını sunar niteliktedir. NTV haberleri dışında memurların hak taleplerini dile getirmeyen haber öykülerinde, çatışma zam talebinde bulunan memurların hükümetle uzlaşmazlığı üzerinden kurulmakta, haberin merkez ögesini hükümetin verdiği kararlar oluşturmakta, "memura zam müjdesi" eylem haberlerinin başlıca alt yazısı olarak belirlemektedir: Memur eylemlerini konu alan haberlerin hemen hemen tümünde "iplerin hükümetin elinde" olduğu ve eylemcilerin koşulları etkileme güçlerindeki sınırlılık vurgulanmaktadır: "Memura iyi haber. Maaşlar artıyor"; "Bakanlar Kurulu Memur Zammını Görüştü." (Kanal 7, 20, 21 Ağustos 2002) ifadeleri bu türden bir kurgunun parçaları olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanı sıra, eylemlerin kamu düzenini tehdit ettiği iddiası haberlere eşlik etmektedir. Memurların genel grev ve iş yavaşlatma uyarıları abartılı bir vurgu ile ön plana çıkartılmakta ve bir şantaj ögesi olarak öykülenmektedir. İş yavaşlatma eylemlerinin mağdurunun "vatandaş" olduğu düşüncesi, eski iş yavaşlatma eylemlerinden alınan görüntülerle vurgulanmakta ve bu görüntüler "rezillik" olarak nitelendirilmektedir (Kanal 7, 5 Eylül 2002). Egemen ideoloji içinde sendikal olma, örgütlenme hakkının kötüye kullanılması ile neredeyse eşdeğer tutulmakta, memurların sendikal örgütlenmeye gitmesinin uluslararası sözleşmelere imza atan Türkiye için bir zorunluluk olduğu yarım ağızla kabul edilmektedir. Memur eylemle-

ri haberlerinin alt yazıları, memur eylemlerini olumsuzlamayan görüşleri yansıtmaktadır:

"Memurlar Gövde gösterisi yaptı" (Kanal 7, 5 ve 11 Eylül 2002)

"Zam Gerilimi Devam Ediyor" (Show Tv, 28 Haziran 2002)

"Hükümet 100 Veriyor Memur 250 İstiyor" (Show Tv, 29 Ağustos, 2002)

Kutlama Eylemleri:

Nevruz ve 1 Mayıs gibi bayramlarda Türkiye sembolik güç mücadeleleri açısından önemli olaylara tanık olmaktadır. Türkiye'nin özgün tarihsel ve siyasal koşulları, bu günlerde gerçekleşen kutlamaları, birer kutlama/bayram olmaktan ziyade protesto eylemi bağlamına oturtmaktadır. Kolektif hafızada bu bayramlarda önceki yıllarda ortaya çıkmış olan şiddet olayları önemli bir yer tutmaktadır.

Nevruz Bayramı Kutlama Eylemleri

Bu konudaki haberlerde, eylemin izinli ya da izinsiz oluşuna öncelikli bir yer verilmektedir. Burada, haber üretiminde güvenlik rejimi söylemini yeniden üreten ideolojik konumlanma açıklık kazanmaktadır. İzinsiz gösteriler olarak nitelenen eylemleri konu alan haberlerde, eylemler güvenlik rejimi karşısında bir tehdit olarak tanımlanmakta, Mersin'de, Adana'da ve İstanbul'da gerçekleşen izinsiz Nevruz "kutlamaları" şiddet sahnelerinin eşliğinde ve dramatik bir anlatımla aktarılmaktadır. Haber öyküsü içinde bu eylemlerin şiddeti amaç edinen gösteriler olduğu saptaması devlet ve hükümet yetkililerinin ifadelerine başvurularak tekrarlanmaktadır. Eylemcilerin ve polisin şiddet araçlarına başvurma biçimleri bıçak kullanan, taş atan, yumruk sallayan, sopalarla polislerin üzerine yürüyen eylemciler ile panzerlerini süren, tazyikli su ile müdahale eden, havaya ve eylemcilerin üzerine ateş açan polisler arasındaki "çatışma" üzerinden hikayelenmekte, bu öğeler haber anlatısının temel gerilim unsurlarını oluşturmaktadır. Mersin'deki Nevruz gösterileri sırasında bir göstericinin ölümü ile sonuçlanan olayları ha-

berleştirirken kullanılan haber dili oldukça dikkat çekicidir: Show Tv, 21 Mart 2002 tarihli ana haber bülteninde göstericinin "panzerle duvar arasına sıkışarak" öldüğünü bildirmekte, hemen ardından olayların "polislin uyarılarına taş ve sopalarla cevap veren göstericiler nedeniyle çıktığı" ilave edilmektedir. Ölümle sonuçlanan olayın sorumluluğunun göstericilerde olduğunu belirleyen cümle kuruluşu, polislin olaydaki rolünü ortadan kaldırmakta, panzerin duvarın önüne nasıl ve neden geldiğinin bilgisini gizlemektedir. Benzer şekilde 21 Mart 2002 tarihli Kanal 7 ana haber bülteninde, anılan ölüm haberleştirilirken polis panzerinin yol açtığı olay "trafik kazası" olarak nitelendirilmekte, göstericilerin yaralı arkadaşlarını hastaneye taşımak üzere yöneldikleri polis aracının "kalabalığın öfkesinden korkarak olay yerinden hızla ayrıldı"ğı duyurulurken, polis aracı neredeyse sivil bir araç gibi tanımlanmakta, öfkeden korkan polislin sorumluluğu haber öyküsünün gerilimi içinde eritilmektedir.

Haber anlatısı içinde, polislin bu gösterilerdeki mevcudiyeti, işçi ve memur eylemlerindekinden farklı biçimde kurulmakta, "Göstericiler polislin tüm uyarılarına karşın dağılmadı.", "Çok sayıda gösterici göz altına alındı." gibi ifadelerle sıklıkla başvurulmakta, göz altına alınan eylemci sayılarına ilişkin bilgiler aktarılmaktadır. Eylemcilerin kimliği ise şiddet araçlarını kullananlar düzeyinde kurulmakta ve herhangi bir etnik köken ya da milliyet belirlemesine yer verilmemektedir. Burada ortaya çıkan boşluk, ima ve düşmanlık duygularını kışkırtacak ifadelerle doldurulmakta, polise taş atan eylemcilerin arasında yürümeyi yeni öğrenmiş çocukların bulunduğu belirtilmekte (Kanal 7, 21 Mart 2002); hem bu çocuklar, hem de taş atan diğer göstericiler kırmızı halka içine alınarak işaretlenmekte (Show Tv, 21 Mart 2002); haber kurgusu PKK bayrağının açıldığı ve Abdullah Öcalan lehine Kürtçe sloganlar atıldığı bilgileri ile tamamlanmaktadır. Bu kurgu ile şiddet kullanan eylemcilerin amaçlarının baharı kutlamak olmadığı, bunların ulusal bütünlüğü tehlikeye düşüren ve yasa dışı politik güçlerin tahrikleri sonucunda hareket eden bir kalabalık olduğu vurgulanmaktadır.

1 Mayıs Kutlama Eylemleri

1 Mayıs kutlamalarını konu alan haberlerin Nevruz kutlamalarına ilişkin haberlerle benzer bir karşıtlık ögesi üzerine kurulduğu görülmektedir. Bu haberlerde de, iyi ve başarılı eylemlerle kötü ve şiddet içeren eylemler karşıtlığı, eylemin izinli olup olmaması ekseninde şekillenmektedir. Bu noktada, söz konusu karşıtlık kurma girişimi, geçmiş yılların şiddet eylemlerine sahne olan 1 Mayıs kutlamaları ile 2003 yılının "Rio karnavalı" havasında gerçekleştiği iddia edilen "muhteşem 1 Mayıs kutlaması"na ait görüntülerin aynı kare içinde, yan yana kullanılması ile somutluk kazanmaktadır. Şenlikli görüntüler eşliğinde verilen İstanbul, Ankara ve İzmir'deki eylemlerde eylemin biçimi üzerinde yoğunlaşan haberler, dans edenleri ve şarkı söyleyenleri konu alarak TV haberciliğinin "ideal eylemleri" nasıl tipleştirdiğine örnek oluşturmaktadır.

Burada kurulan çerçeve içinde, haber anlatısının duygusal öğeleri öne çıkarılır ve kutlamaların izlenince boyutu vurgulanırken, göstericilerin talepleri konusunda belirgin bir ilginin oluşmadığı görülmektedir. Eyleme katılan işçileri şarkı söylerken görüntülemeyi yeğleyen haberler, eyleme katılmayan işçilerin 1 Mayıs'ın yasal tatil günü olarak kutlanması yolundaki taleplerinin dile getirilmesini olanaklı kılarken, bu doğrultudaki talepleri önemsizleştirmekte, etkisiz ve ikincil önemdeki haber kaynaklarının ağızlarına yerleştirilen cümlelerle hak taleplerinin önu tıkanmaktadır. "İzinli eylemlere" katılanların toplumsal kimlikleri içinde politik toplumun örgütlü kesimleri kadar yeni toplumsal hareketlerin temsilcilerinin de olduğunu belirleyen haberler, bu gruplar içinde özellikle eşcinsel hareketle ilgilenmekte, travestilere "özel bir ilgi" göstermekte, "Onlar da 1 Mayıs'ı kutladı" cümleleri eşliğinde, travestilerin kılık kıyafetlerine odaklanan bir sunumla haberi "ilginç" kılmaya çalışmaktadır. Böylelikle, bu grupların tuhaflığının altı kalın çizgilerle çizilirken, yeni sol muhalefetin uygunsuzluğuna görsel malzeme sunulmaktadır.

Sol Grupların Eylemleri

Sol ideolojilere bağlanarak eylemlere girişen grupların haber edilme tarzları diğer toplumsal gösteri ve eylemlerin haberleştirilme

tarzlarından farklılık göstermektedir. Bu başlık altında topladığımız eylem haberlerini ulusal ve uluslararası haber ajanslarından gelen haberlerin Türkçe yorumları olarak ikiye ayırmak mümkündür. Burada sol grupların eylemlerine örnek olarak F Tipi cezaevlerine yönelik protesto eylemleri ele alınacaktır.

F Tipi cezaevlerini protesto eylemlerini konu alan haberlerde, eylemcilerin harekete geçmelerinin nedeni olarak Avrupa Birliği'nin F Tipi cezaevlerini Avrupa standartlarına uygun bulması gösterilmektedir. Böylelikle hem F Tipi cezaevlerinin modern cezaevi standartlarına uygun olduğu bir kez daha yinelenmekte, hem de eylemcileri harekete geçiren nedenlerin meşruiyeti sorgulanmaktadır. Eylemcilerin, "insan hakları savunucusu" AB'nin onayladığından daha fazlasını istediği iması açık uçlu cümlelerle verilmekte, haber sunucularının mimikleri ve jestleri izleyicinin gözünde eylemin ardında "başka amaçların yattığı" yönünde oluşan izlenimi desteklemektedir. Gösterilerin ne nedeni, ne amacı, ne de kimler tarafından yapıldığına ilişkin bilgi haber metinlerinde yer almamakta, göstericilerin taleplerine yer verilmemekte, cezaevlerindeki hükümlülerin ve dışarıdaki hükümlü yakınlarının sürdürmekte oldukları açlık grevlerinden de söz edilmemektedir. Benzer şekilde, protesto eylemlerine katılanların sol görüşlü olduğu haber metni içinde belirtilmesine karşılık, bu sol görüşün politik örgüt ve hareketlerle herhangi bir bağlantısı kurulmamakta, "sol gençlik" tarzında genel belirlemelerle yetinilmektedir.

Polisin şiddet kullanımı, çatışmalar ve eylemcilerin göz altına alınması gibi olaylar çevresinde gelişen haber kurgusunda F-tipi cezaevlerine yönelik protesto eylemlerinin izinsiz oluşu özellikle vurgulanmakta, polisin şiddet kullanmasının nedeni eylemin izinsiz olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Kimi haberlerde şiddet görüntülerinin tanıklığıyla yetinilmeyerek alt yazılarda kaç kişinin gözaltına alındığı yazı ile de aktarılmaktadır. Örneğin 16 Ağustos 2002 tarihli Show Tv ana haber bülteninde F-Tipi cezaevlerine yönelik protestolarla ilgili bir dakika 45 saniye süren haberde "göz altına alındı" ifadesi dört kez kullanılmakta, hatta bununla da yetinilmeyip eylemcilerin hangi karakola götürüldüklerinin bilgisi habere dahil edilmektedir.

Savaş Karşıtı Gösteriler

İncelenen dönemde televizyonlarda yayınlanan eylem haberleri içinde uluslararası haber ajanslarından seçilenlerin önemli bir kısmı, ABD'nin saldırgan politikalarına karşı sürdürülen savaş karşıtı gösterileri konu edinmektedir. Söz konusu gösterilerle ilgili haberlerde vurgu, eylemin kendisi üzerinde yoğunlaşmaktadır: Eylem katılanların çokluğu ve savaş karşıtı pankartlara odaklanan haberler, şiddet görüntülerine hiç yer vermemektedir. Bu eylem haberlerinin büyük çoğunluğu muhafazakar-Müslüman bir çizgide yayıncılık yaptığı iddiasını taşıyan Kanal 7'de yayınlanmıştır. Müslüman Ortadoğu'ya yönelik ABD tehdidini ön plana çıkartma yoluyla izleyicileri karşısında politik çizgisindeki devamlılığı sergilemek isteyen bu yayın kuruluşu, ABD karşıtı politik gösteri haberlerini düzenli olarak vermektedir. Bu bağlamda, İsrail ve Filistin'de savaş karşıtlarının ortak eylemlerini de ekrana taşıyan Kanal 7, savaş karşıtı gösterileri konu alan haberleriyle ABD'ye karşı duran Müslüman kamuoyunun yalnız olmadığını bilgisini oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çizgide, Londra'da 28 Eylül 2002'de gerçekleştirilen savaş karşıtı büyük yürüyüş, Kanal 7 haberlerinde Irak'taki kadar Filistin'deki savaşı da konu alan bir eylem gibi betimlenmiştir. Haberin alt yazısı da bu eğilimi destekler niteliktedir: "Irak'ta ve Filistin'de Savaşa Hayır."

İncelenen dönemde ABD'de (Kanal 7, 24 Ağustos 2002 ve NTV, 18 Eylül, 2002) ve Afganistan'da gerçekleşen protesto eylemleriyle ilgili haberlerde de, ABD'nin politik gücüne karşı gelişen kamu muhalefeti yer bulmaktadır. Bununla birlikte, Afganistan'da Amerikan ordusunun bir köyü bombalaması üzerine gerçekleştirilen gösteriyle ilgili haberde köyün "yanlışlıkla" bombalandığı bilgisine merkezî bir konum atfedilmektedir (NTV, 4 Temmuz 2002). Ayrıca bu haberin dünya ajanslarınca da kabul görmesinin nedeninin, haberin arka planında burkallı kadınların "demokratik tepkilerini" dile getirebilecekleri "özgür" bir ortama kavuştukları iddiasının yer alması olduğu göz ardı edilmemelidir. ABD yöneticilerinin yanlışlığı kabul edilip açıklamalarda bulunması, göstericilerin "tazminat ödenmesi çağrısı"

sında bulunmaları'nın altının çizilmesi, demokratik güçlerin harekete geçtiği Afganistan kurgusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu kurgunun yeğlenmesi mevcut egemen güçlerin meşruluğunu artırma girişimi olarak da okunabilir.

Küreselleşme Karşıtlarının Eylemleri

Küreselleşme karşıtlarının eylemlerini konu alan haberlerin tümü, uluslararası haber ajanslarından aktarılmıştır. Bu eylemlere ilişkin Türk televizyonlarında oluşturulan temsil, haber anlatısının duygusal unsurlarını öne çıkarırken gösterilerin amacına ve göstericilerin taleplerine yer vermemektedir. Aksine, eylemciler "radikal", "aşırı solcu", "komünist", "kapitalizm karşıtı" (NTV, 15 Eylül, 2002) ve "rejim karşıtı" olarak nitelendirilmekte, sözel ve görsel atıflarla, eylemcilerin yüzlerini maskelemeleri, bedenlerini çamura bulamaları, bedenlerini çıplak sergilemeleri (Kanal 7, 28 Haziran 2002) gibi, eylemlerin sıra dışılığına gönderme yapılmaktadır. Örneğin 21 Haziran tarihli Kanal 7 ana haber bülteninde, Sevilla'daki protestolar "şok görüntüler: çıplak bir gösteri" alt yazısı ile aktarılmış; haber metinlerinde "dünyanın en zengin ülkelerinin toplantısı" (Show Tv, 21 Haziran 2002) olarak adlandırılan G7 toplantıları sırasında gerçekleşen küreselleşme karşıtlarının eylemleri, "öfkeli kalabalıkların" zenginlere karşı şiddet dolu tepkileri olarak tanımlanmıştır. Diğer haberde de, polisin copla müdahalesine ya da göstericilerin üzerine plastik mermi ile ateş açmasına ilişkin görüntüler ve göz altına alınanların sayısının bilgisi eylemcilere ilişkin bu temsili destekleyici öğeler olarak sunulmaktadır (NTV, 25 Ağustos ve 15 Eylül 2002). 16 Haziran'da Kanal 7'de yayınlanan haberin alt başlığı, medyanın küreselleşme karşıtı gösterilere yakıştırdığı "şiddet"i desteklemektedir: "Kanada sokakları savaş alanına dönüştü". Bu ifade iki dakikalık haber süresince altı kez yinelenmiştir. Aynı tarihte Show Tv'de yer alan haberin alt yazısında, "göstericilerin hedefinin gazeteciler" olduğunu belirtmekte, küreselleşme karşıtlarının kendilerini izleyen medyayı "görevlerini yapmaktan alıkoyduğu" belirtilmektedir. Show Tv, bu olayları önceki sene İtalya'da gerçekleşen ve bir göstericinin öldüğü

eylemler sırasında kaydedilen şiddet görüntülerine gönderme yaparak aktarmıştır. "Göstericiler polisle çatıştı", "polis ateş açtı", "göstericiler göz altına alındı" gibi ifadeler, haber medyasının olayların izlenince boyutuna öncelik veren tavrını da ortaya koymaktadır.

Küreselleşme karşıtı gösterilerin TV haberlerindeki temsiline ilişkin bu saptamalarımız, Türkiye'deki haber medyasının ekonomik ve politik güç odaklarının küreselleşmeyi kaçınılmaz bir olgu olarak değerlendiren egemen söylemini yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır.

Çevreci Eylemler

Bu grupta yer alan haberler daha çok Greenpeace örgütünün ulusal ve uluslararası platformlarda gerçekleştirdiği eylemleri konu almaktadır. Çevreci eylemlere ilişkin haberlerin bu eylemlerin amacını, nedenini ve göstericilerin taleplerini dikkate alan, epizodik bir temsille kurulduğu görülmektedir. Olayların aktarımında göstericilerin tanıklıklarına başvurulmakta, modern politikanın meşru aktörleri olarak eylemcilerin kolektif kimlikleri haber öyküsü içinde kabul görmektedir. Örneğin Boğazlar'dan bir tankerlin geçişini önlemek için Greenpeace tarafından yapılan eylemle ilgili haberde, eylemin rasyonel unsurlarının endüstriyel kirlilik üzerinde odaklanan ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımını öneren bir muhalefet çerçevesi içinde kurulması söz konusudur. Böylece kendini gemiye zincirlemek gibi alışılmadık ve izlenince boyutu taşıyan eylem repertuarlarına başvuran göstericiler, sadece epizodik bir çerçeve ile temsil bulmamış, aynı zamanda kameraların önünde kendi taleplerini ifade etme ve tanıklıklarını dile getirme şansına da erişmişlerdir. Ayrıca, güvenlik güçlerinin müdahaleleri ve göz altına alınmalar haberlerde aktarılmakla birlikte, göstericilerin mahkeme tarafından serbest bırakıldıklarının bilgisi de haber öyküsü içine yerleştirilmiştir (NTV, 4 Temmuz 2002). Bu noktalarda, medyanın çevreci eylemleri meşru talepleri olan eylemler olarak tanımladığı görülmektedir. Çevre sorunlarının "tekil sorunlar olarak" politikleştirilmesinin kamu düzeni için bir tehdit oluşturmayacağı kabulü bu onay ver-

mede rol oynamış ve egemen politik çevrelerin çevre duyarlılığı geliştirmeyi ulusal çıkar sorunu olarak nitelendirmelerine paralel bir şekilde, TV haber yayıncılığı da sol muhalif kimliğe bürünmeyen bu politik etkinliği olumlayarak, kendi ifadelerine göre "ilginç" bularak haber metnini oluşturmuştur.

Sonuç

Türkiye'de protesto eylemlerinin televizyon haberlerindeki temsilinde karşılaşılan temel sorun, televizyon haberciliğinin televizyonun sağladığı olanaklara rağmen, eylemi öykülendirmeyi çok katmanlı hale getirememesi, toplumsal eylemin kolektif öznelerinin görüşlerine yer açmaması, protesto eylemi haberlerinin yerel karakteristik özelliklerini kuramamasıdır. Protesto eylemlerini egemen, hatta daha da dar anlamıyla resmi olanın ağzından öyküleştiren öykünün temel çatışmasını devlet-eylemci karşıtlığında kurmakta, eylemciyi sistem içi talepleriyle değil, düzeni bozan bir aktör olarak tipileştirmektedir. Bu karşıtlık aracılığıyla kurulan öyküde eylemci tipi şiddet araçlarına başvuran, mağdur -ki mağduriyeti geçim sıkıntısından kaynaklanmaktadır- genç, ortak hareketinin nedenini açıklayamayan, neredeyse konuşamayan bir özne olarak görüntülenmektedir. Devlet ya da düzen, yasa ve güvenlik güçleri ile özdeşleştirilmekte, "tutuklayan", "ele geçiren", "kovalayan" kimliğinde belirlenmektedir. Bununla birlikte, açıklamalar yapsa ya da sözleri aktarılsa bile, "yasa" da konuşmaz "güvenlik güçleri" de... Konuşan haberi sunandır. Sunucu, sadece konuşmakla da yetinmez, eyleme tepkisini beden diline döker: mimik ve jestleriyle öyküyü yeniden kurar. Sunucunun bu ayrıcalıklı konumu, onun öyküleştirme biçimine içkin olan kişiselleştirme yeteneğinin kendini bir kere daha açığa vurmasıdır; ancak aynı zamanda, sözlü geleneğin hâlâ güçlü olduğu bir ülkede, öykü anlatıcılarına duyulan gereksinimin ikame edilmesi anlamını da taşır. Bu ikame edilme biçimi ticari yayıncılığın buluşlarından biri gibi gözükmektedir. Yüksek ücretlerle çalışan, adlarıyla anılan haber saatlerini yürüten, haber editörleri gruplarını tek

seçici olarak yöneten haber "sunucuları"nın, yalnızca klasik ya da görünmez yeni sansür biçimlerinden ve/veya mesleki ideolojinin uzantısı olan kural bağımlılığından değil, ikame edilmiş, melezleştirilmiş bir öykü anlatıcılığına sığınmasından kaynaklanan bir beden gösteriminden dolayı da, eylem toplumsal gerçekliğinden uzaklaştırılmaktadır. Ticari yayıncılık sektörünün yapısal yanlılığı, protesto eylemleri haberlerinde eylemcilerin amaçlarının ve taleplerinin metin içinde daha çok yer almasına ve kendi seslerinden duyurulmasına engeldir. Bu çalışmada özellikle örneklenen toplumsal eylemlerde, eylem anlatımında egemen haber söyleminin eylemcinin haberini ikincil kıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak bunun ötesinde Türkiye'ye özgü olan belki haberi sunanın geleneksel öykü anlatma formunu deforme etmek suretiyle haberi anlatmasıdır. Uzun haberlerde çok sayıda tekrarlarla, zamanı ve mekânı karıştırarak, eski ve yeni görüntülerle birleştirerek, harekete fazla ağırlık vererek, mağduriyetleri ve yoksunlukları ön plana çıkartarak ve şiddetle gerilimi yüksek tutmaya çalışarak, yitirilmiş bir öykü anlatma geleneği hatırlatılmaya çalışılmaktadır.

Kaynakça

- Abadan, N. (1961) *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*. Ankara:AÜSBF Yayınları.
- Bora, A. ve Günel, A. (der.) (2002). *90'larda Türkiye'de Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baylor, T. (1996). "Media Framing Of Movement Protest: The Case Of American Indian Protest." *Social Science Journal* 3 (33) : 241-256.
- Bregman, D. (1996). "Le Cadrage Du Débat Public: Le Projet De Csg." *Réseaux* 75: 111-133.
- Cohen S. ve Young J. (der.) (1981). *The Manufacture Of News: Deviance, Social Problems And The Mass Media*, Beverly Hills: Sage. 206-225.
- Demirel, T. ve Özbudun, S. (der.) (1998). *Sokakta ve Duvarda 1968*. İstanbul: Öteki Yayınları.
- Dursun, Ç. (1998). "Türkiye'de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1997." *Toplum ve Bilim* 78 : 210-243.
- Feyzioğlu, T. (2002). *Fikir Kulüpleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi*. İstanbul: Ozan Yayınları.
- Gamson, W. A. (1992). *Talking Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gamson, W. A. ve Wolfsfeld, G. (1993). "Movements And Media As Interacting Systems." *Annals, AAPSS* July (528): 114-125
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World Is Watching: Mass Media And The Making And Unmaking Of The New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Gürses, F. ve Gürses, B. (1979). *Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik*. İstanbul: Der Yayıncılık.
- Güzel, M. Ş. (1996). *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Hall, S. vd. (1978). *Policing The Crisis*. London: Macmillan.
- Iyengar, S. (1991). *News That Matters: Television And American Opinion*. Chicago: University of Chicago Press.
- İsimsiz (1998). *Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay.
- Kaboğlu, İ. (2002). *Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karakaş, S. (1992). *Eylem Günlüğü Zonguldak Maden Grevi ve Yürüyüşü*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (1974). *Öğrenci Ayaklanmaları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Koç, Y. (1998). *Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Köker, E. (1996). "Feminist Alternatif Medya Üzerine." *İlef* Yıllık 1995/1996. Ankara: A.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Leveque S. (1999). "Crise Sociale et Crise Journalistique." *Réseaux* 98.
- Mann, P. (1991). *L'action Collective, Mobilisation et Organisation Des Minorités Actives*. Paris: Armand Colin.
- McCarthy, J.D. vd. (1996). "Images of Protest: Dimensions Of Selection Bias In Media Coverage Of Washington Demonstrations, 1982 and 1991." *American Sociological Review* June (61): 478-499.
- McClurg Mueller, C. (1992). "Building Social Movement Theory." *Frontiers In Social Movement Theory*. A.D. Morris ve C. McClurg Mueller (der.) içinde. New Haven: Yale University Press.
- McLeod, D. M. (1995). "Communicating Deviance: The Effects Of Television News Coverage Of Social Protest." *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 1 (39): 4-20.
- McLeod, D.M. ve Hertog, J.K. (1992) "The Manufacture of Public Opinion By Reporters: Informal Cues For Public Perceptions of Protest Groups." *Discourse and Society* 3: 259-275
- Murdock, G. (1981). "Political Deviance: The Press Presentation Of a Militant Mass Demonstration." *The Manufacture Of News: Deviance, Social Problems And The Mass Media*. S. Cohen& J. Young (der.) içinde. Beverly Hills: Sage. 206-225.
- Neveu, E. (1999). "Médias Mouvement Sociaux, Espace Publics." *Réseaux* 98: 21-85.
- Ozankaya, Ö. (1966). *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*. Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Schlesinger, P. (1992). "Repenser La Sociologie du Journalisme." *Réseaux* 51: 75-98.
- Seyman, Y. (2002). *Fındık Çiçek Açınca*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Shoemaker, R. J. (1984). "Media Treatment Of Deviant Political Groups." *Journalism Quarterly* 61: 66-75.
- Smith, J. vd. (2001). "From Protest To Agenda Building: Description Bias In Media Coverage of Protest Events in Washington, D. C." *Social Forces* 4 (79): 1397-1424.
- Temelkuran, E. , (1997). *Oğlum Kızım Devletim Evlerden Sokaklara Tutuklu Anneleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tilly, C. (1999). "From Interactions To Outcomes In Social Movements." *Social Movement Matter*. M. Giugni, D. Mc Adam, C. Tilly (der.) içinde. London: University of Minnesota Press.

- Toksöz, G. ve Erdoğan, S. (1998). *Sendikali Kadın Kimliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Uysal, A. (2001). "Devletin Güvenliği ve Toplumsal Muhalefet Eylemleri : 'Kalemler Çete' Örneği." *Birikim* 146: 64-84
- Yücekök, A. N. vd. (1998). *Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay.

Kimlik, Mekan ve Yer Deneyimi

Özet

Mekan, içinde yaşayanları dışındakilerden ayıran, fiziksel somutun içine kodlanmış bir boşluktur. Fiziksel özellikleri ile oluşan iç-dış ayrımı, kimlik kavramının ana fikrini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımla, kimlik düşüncesinin özü mekansaldır. Mekanlar, belleğin içinde saklanan bilgiye göre şekillenen nesnelere sahiptir. Duvarları ardında sadece yaşamak için oluşturulmuş bir boşluktan öte, geleneklerin, alışkanlıkların kısaca toplum bilgisi ve deneyimi sıkıştırılan yaşam boşluklarıdır. Yer ise, bireyin üzerinde yaşadığı toprakla ve oradaki yaşam deneyimine bağlı şekillenen fenomenolojik bir kavramdır. Aslında bir coğrafya terimi olan yer, soyut ve bireyin "dünyada olma" halini şekillendiren bir tanımlamadır. Yer kavramsal olarak, mekanı ortaya çıkaracak deneyimi, üzerinde yaşayanlar ile etkileşimi sonucu var eder. Yer deneyimi, bir birinin içine geçmiş çok katmanlı bir oluşumdur. Mekansal üretim, bu oluşumun maddeleşmiş halidir. Bu yaklaşımlar altında mekanların, belleğin saklama kapları olduğu düşünülmüşse, fiziksel varlıklarını oluşturan nesnel özelliklerinin toplumsal ve kültürel kimliği zamanlar arasında aktaran birer aracı olduğu var sayılabilir.

Burak Asiliskender
Erciyes
Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi

Identity, Space and Spatial Experience **Abstract**

Space and identity are the concepts of definition, which linked each other. Space is a concrete element that separates people in its inside from outside with its physical features. This is description of inhabitant of that space from others. If identification is summarized that a concept of confliction of similarity and incongruity, it could be said that; the main idea of this process is spatial. And space is the living area, which occurs inside of this definition process physically. Being in a space is linked with sharing same codes of life of inhabitants. Space occurs itself by this shared memories. Place, which is a geographical term, is a phenomenological concept that occurs with the relationship between human being and his living area. It is an abstract definition of "being-in-the world". Place phenomena is occurred by the spatial experiment of human in the world, which is so complex and multi-layered process. Spatial production is the concreteness of it. It could be suggested that space is a transition element of cultures and social identities between different time zones, with this approach.